

2013-11-14

Dnr SU FV-1.1.3-2674-13

Områdeskansliet för humaniora, juridik
och samhällsvetenskap

Remiss: Skärpt straff för mord (Ds 2013.55)

Juridiska fakultetsnämnden avstyrker, av skäl som anges nedan, det förslag som lämnas i promemorian.

Förutsatt att vissa mord ska leda till fängelse på livstid är det visserligen i grunden godtyckligt exakt var man drar gränsen mellan de mord som ska leda till livstid och de mord som ska leda till ett tidsbestämt straff. Tankar om proportionalitet – såväl absolut som relativ – ger liten ledning när det gäller vart gränsen ska dras. I grunden är det följaktligen en politisk fråga att avgöra i vilka riktlinjer som bör gälla för användning av livstidsstraffet.

Det sagda utesluter emellertid inte att det finns skäl som kan anföras för och emot olika alternativ. Med beaktande av dessa skäl finner fakultetsnämnden att skälen för den nuvarande ordningen är starkare än skälen för en ändring.

I ett proportionalitetsperspektiv bör inledningsvis framhållas att de föreslagna ändringarna leder dels till att utrymmet för gradering vid domstillfället blir obefintligt för de brott som hamnar på den övre sidan av gränsen (dvs. leder till livstidsstraff), dels till att ett relativt begränsat antal fall ska samsas om den övriga straffskalan för olika former av mord och dråp (som, om man räknar bort vissa särpräglade fall, sträcker sig från 6 till 18 år). Även om proportionalitetstankar knappast utgör något avgörande skäl emot den föreslagna ändringen står det ändå klart att möjligheterna till en differentierad straffmätning närmast talar för det nuvarande rättsläget. I sammanhanget bör särskilt beaktas att lagstiftaren så sent som 2009 genomförde ändringar som syftade till att möjliggöra en mer differentierad straffmätning för mord. Den ändringen synes också ha lett till att åtskilliga fall som tidigare gav 10 års fängelse nu leder till straff i intervallet 12 till 16 år.

Juridiska fakulteten

Man kan naturligtvis i ett proportionalitetsperspektiv argumentera för att det är viktigare att ge ett tydligt uttryck för att mord är särskilt och ligger på en högre nivå än andra brottstyper än att skapa goda förutsättningar för differentiering. Men man ska då vara medveten om vad man offerar.

Om vi lämnar proportionalitetsfrågan finns vidare också andra skäl mot livstidsstraffet (se t.ex. SOU 2007:90 s. 139), bl.a.:

- att dess verkliga innehåll skiljer sig kraftigt från vad det utger sig för att vara
- att omvandling sker vid en tidpunkt långt efter den ursprungliga domen och på ett begränsat material
- att principerna för omvandling av fängelse på livstid kan ändras över tiden (dvs. den domstol som dömer ut straffet har ingen överblick över straffets faktiska innebörd)
- att livstidsstraffet innebär svårigheter att planera verkställigheten på det sätt som vore önskvärt från individualpreventiva synpunkter
- att ovissheten om vid vilken tidpunkt frigivning ska komma att ske generellt kan ses som inhumant.

Till detta kommer naturligtvis de inte obetydliga kostnader som är förknippade med ett livstidsstraff.

Självfallet finns också vissa skäl som talar för en användning av livstidsstraffet. Här bör främst nämnas intresset av att ge ett tydligt uttryck för att mord är det allvarligaste brottet samt intresset av samhällsskydd. Det framstår emellertid som klart att mord redan nu har en särställning i rättssystemet. Mord står i praktiken för alla livstidsdomar som döms ut i Sverige och det framstår som förhastat att påstå att dagens system inte ger uttryck för ”samhällets definitiva avståndstagande från detta brott”. Vidare kan livstidsstraffet visserligen, genom den bedömning av återfallsrisk som ska ske vid omvandlingstillfället, tillgodosäkra ett visst intresse av samhällsskydd, men det kan knappast påstås att intresset av samhällsskydd korrelerar direkt med brottens svårhet eller att detta intresse ensamt kan motivera en ökad användning av livstidsstraffet.

Sammantaget menar fakultetsnämnden att det framstår som relativt tydligt att de skäl som talar emot en ökad användning av livstidsstraffet är starkare än de som talar för.

Vid sidan av de rena sakskälen bör också beaktas värdet av en viss stabilitet. Den nuvarande ordningen tillkom genom en ändring så sent som 2009. Därefter har det genom avgöranden från Högsta domstolen börjat etableras en praxis för hur straffskalan ska användas vid mord. Det kan ifrågasättas om det är rationellt att så snart efter den förra reformen göra ännu en omstart och under alla omständigheter är det, om man ska genomföra en reform i den föreslagna riktningen, av central betydelse dels att det finns någon slags tanke om hur den övriga straffskalan ska användas (en förändring av frekvensen av livstidsdomar måste få konsekvenser för hur straffskalan används i övrigt), dels att man inte bara utpekar de fall där livstid ska följa utan också söker ge ledning i omvänd riktning.

Under förutsättning att en reform ska genomföras – fakultetsnämnden avstyrker som ovan framgått huvudförslaget – instämmer fakultetsnämnden i bedömningen att alternativ 3 är att föredra framför alternativ 1 och 2. Skälet till det är bl.a. att en gradindelningslösning riskerar att bli för skarp. Dessutom finns en risk att omotiverat stor betydelse tillmäts rubriceringsfrågan (på så sätt att en rubricering som inte leder till livstid uppfattas som ett slags eufemistisk rubricering avseende mycket allvarliga brott). För att tydliggöra att livstid i detta fall är normalstraffet och för att tydliggöra att det inte bara handlar om den ordning i vilken straffen nämns (jfr s. 85 f. och 101 f.) kan finnas skäl att överväga en ordning som innebär att livstid anges som normalstraffet och där ett tidsbestämt straff förutsätter att förutsättningarna enligt något slags normativ riktlinje är uppfyllda. En sådan bestämmelse skulle t.ex. kunna utformas enligt följande:

Den som berövar annan livet, döms för *mord* till fängelse på livstid eller, om ett livstidsstraff inte kan anses påkallat, till fängelse lägst tio och högst arton år.